

Verhaeghe, Paul. (2014). Eros en Thanatos. In M Cosyns (Ed.). Verhalen voor het sterven gaan. Antwerpen, België: Uitgeverij Vrijdag, pp. 224-227.

Eros en Thanatos.

Wij zijn goed in het dood gaan. We doen het al meer dan tweehonderdduizend jaar, en bij mijn weten heeft iedereen de eindstreep gehaald. Geboren worden is een flink stuk moeilijker, in de ratrace naar het leven slaagt slechts een heel kleine minderheid. Als u dit leest, behoort u in ieder geval tot die minderheid. Het sterven daarentegen lukt ons altijd – soms in groep, meestal op ons eentje. Soms verwacht, zelfs verhoopt; soms onverwacht.

Vandaag wordt die laatste manier vaak als de mooiste beschouwd. “Hij heeft het nooit beseft” en “Het is snel gegaan”. Ik vind dat vreemd, omdat we daar nog niet zo lang geleden helemaal anders over dachten. Als de dood onverwacht en onaangekondigd plaatsgreep, dan kwam hij “als een dief in de nacht”. Niemand houdt van dieven, en al helemaal niet in de nacht. Nog niet zo lang geleden was een mooie dood een aangekondigde dood, waarbij wij uitgebreid de tijd hadden om afscheid te kunnen nemen van de wereld, van de mensen die we liefhebben, van onszelf. Wie kent er nog *De boer die sterft*, geschreven door Karel van de Woestijne begin vorige eeuw? De hoofdfiguur blikt eerst bitter terug, wat verandert wanneer hij via die terugblik ook klank, geur en tast terugvindt, samen met de mensen die daarbij horen, en daarmee proeft dat hij geleefd heeft. En dus ook afscheid kan nemen. Voor hem geen dief in de nacht.

Dat idee van de dood als dief toont ook hoe wij het sterven buiten onszelf plaatsen. Het is de dood die ons doet sterven, het zijn niet wij die sterven, en die dood is een vijand, of toch minstens een ongenode gast. Wie daar een andere mening over heeft en zichzelf de eigen dood wil toeëigenen, die wordt als ziek bestempeld, of minstens als moreel verkeerd – het is onze plicht te leven. Meer nog, westerlingen willen het éeuwig leven, desgevallend in het hiernamaals maar bij voorkeur in het hiervoormaals. En als we het dan toch moeten verliezen, dan pas na een gevecht waarin we ons flink teweer stellen – hij heeft moedig gestreden, luidt het dan.

Ook dat is vreemd. Een aanzienlijk deel van de wereldbevolking houdt er al eeuwenlang een andere visie op na. De dood is een verlossing uit het leven dat voornamelijk spanning, kommer en kwel met zich meebrengt. In het slechtste geval is die verlossing slechts van tijdelijke aard, want als je verkeerd geleefd hebt, dan moet je voor straf verplicht terugkeren uit de dood. Heb je heel erg je best gedaan, dan krijg je als beloning eindelijk definitief ontslag uit het leven en hoeft die terugkeer niet meer.

In deze beleving is de ultieme dood niets anders dan de verlossing van het leven als dusdanig. Die verlangde dood staat voor rust, voor een droomloze slaap. Zowel bij Shakespeare als bij Plato vinden we dezelfde vergelijking. Hamlets verzuchting klinkt poëtisch: “To die, to sleep; / No more; and, by a sleep to say we end / The heart-ache and the thousand natural shocks / That flesh is heir to – 'tis a consummation / Devoutly to be wish'd.” Socrates verwoordt het eerder rationeel, en dit vlak voor zijn terechtstelling: “Is men zich van niets bewust, zoals in diepe slaap, wanneer zich zelfs geen dromen aandienen, dan moet de dood verbazingwekkende voordelen bieden. Want ik denk dat als iemand een nacht moest uitkiezen waarin hij zo goed sliep dat hij zelfs niet droomde, en daar andere nachten en dagen van zijn

leven mee moest vergelijken, en vervolgens zou moeten zeggen hoeveel dagen en nachten hij het in zijn leven prettiger had gehad dan in die nacht - mij dunkt dat iedereen zou vinden dat die op een hand te tellen zijn. Als dat het wezen is van de dood, noem ik het winst.”

De hoop op het eeuwige leven of de hoop op de eeuwige dood, wie zal het zeggen? De makkelijke verklaring voor het verschil ligt in de verondersteld verschillende kwaliteit van het leven. Wie vooral kommer en kwel ervaren heeft, verlangt naar de dood, als afwezigheid van pijn. Omgekeerd, wie een leven vol geluk en genot kan voorleggen, die wil verder leven.

Zo eenvoudig is het nu ook weer niet. De hoogste vorm van genot die een mens kan ervaren, benoemen de Fransen zonder ironie als 'la petite mort'. Op de keper beschouwd is een orgasme niets anders dan een allerkrachtigste energie-ontlading, waarbij alle opgebouwde spanning letterlijk uit ons lijf wegvloeit en plaatsmaakt voor een weldadige rust. Laat dat nu ook een zelfs biologisch correcte omschrijving van de dood zijn: een lichaam waaruit alle spanning verdwenen is. Van weersomstuit levert dit een bruikbare definitie op van leven: een lijf vol energetische spanning, gaande van genotsvolle spanningsopbouw tot de versie waarbij we het uitschreeuwen van de pijn.

Eros en Thanatos vullen elkaar op die manier aan – de ontlading kan slechts dank zij de spanningsopbouw die op haar beurt onvermijdelijk tot de ontlading leidt. Traditioneel wordt Eros, de liefde, met het leven geassocieerd, en Thanatos met agressie en de dood. Wat we daarbij over het hoofd zien, is dat wij als 'ik' in beide gevallen verdwijnen. Bij Eros omdat ik versmelt met de ander, omdat ik sterf in die ander – vandaar dat we ons bij tijd en wijlen losscheuren van wie we liefhebben. Bij Thanatos omdat ik uit elkaar val en partikelgewijs deel ga uitmaken van het universum waar we oorspronkelijk vandaan kwamen. In die zin is sterven een ultieme versie van de liefdesdaad, waarbij we eerst uiteenvallen om nadien opnieuw te versmelten met het grotere geheel waar we ooit uit voort gekomen zijn. Leven en dood zijn op die manier twee steeds relatieve momenten binnen een ruimere vliegwieltbeweging waar wij deel van uitmaken.

Geboren worden is apart gaan staan, en alleen zijn. Immer op zoek naar die ander die ons zou kunnen volledig maken. Sterven is samengaan en opnieuw deel uitmaken van een groter geheel. Eindelijk wat we verlangd hebben. Maar dan zonder ons ik.